

УДК 341.388 (477:470)

*Юліанна Володимирівна Цветкова,
доцент кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0001-7557-7048*

СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРИБУНАЛ ЗІ ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: МЕТА І ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ

Постановка проблеми. В очікуванні завершення війни РФ проти України серед політиків, юристів і громадськості дедалі більш активно ставляться питання фіксації російських воєнних злочинів і покарання за їх вчинення. Історія XX століття вже має успішні приклади проведення слідства та призначення покарань за воєнні злочини, зокрема, такими можна назвати Нюрнберзький і Токійський трибунали, діяльність Міжнародного кримінального суду (МКС) тощо.

Тож існуючий досвід може запропонувати відповідні механізми й для майбутнього процесу проти РФ та її керівництва. У цьому аспекті останнім часом увагу юристів привертають дві знакові події: 17 березня 2023 року в рамках розслідування воєнних злочинів РФ проти України МКС виписав ордери на арешт В. Путіна та М. Львової-Белової (Уповноваженої при Президентові РФ з прав дитини) [1], та з початку 2023 року активно розпочався процес створення Спеціального трибуналу.

Отже, по суті, йдеться про два окремих механізми, якими Україна хоче скористатися для захисту своїх прав, порушених діями РФ у рамках воєнного конфлікту. Виникає питання, чому Україна намагається створити додатковий орган – Спеціальний трибунал? Чи є можливості покарати агресора, використовуючи механізми, що пропонує МКС? Якими є мета і перспективи створення Спеціального трибуналу?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельною базою дослідження є акти Верховної Ради України, Римський статут 1998 року, резолюції міжнародних організацій, зокрема ОБСЄ, ООН, Ради Безпеки ООН тощо. Більшість досліджень науковців, присвячених організації покарання агресії РФ щодо України, стосуються першого періоду війни 2014–2022 років. Зокрема, слід відзначити праці таких науковців, як М. Антонович, М. Гнатовський, О. Миловацький, М. Сірант, А. Славко. Останній рік, після початку повномасштабної агресії РФ проти України, питання відповідальності агресора значно поживалося та почало викликати публічні дискусії за участю посадовців, юристів і соціально-політичних інфлюенсерів. Зокрема, були опубліковані аналітичні коментарі, інтерв'ю та виступи І. Драбок, Х. Корела, Д. Кулеби, У. фон дер Ляйн та ін.

Метою статті є визначення основних цілей і перспектив створення Спеціального трибуналу зі злочину агресії проти України, установлення принципових позицій учасників ініціативної групи про створення трибуналу, виходячи із офіційних актів і коментарів. Для досягнення цієї мети використано методи текстологічного аналізу, порівняння, синтезу даних, формально-юридичний метод і метод прогнозування.

Виклад основного матеріалу. Покарання винуватих, відшкодування збитків, недопущення вчинення агресії в майбутньому є основною метою України та її союзників, що мають бути досягнуті шляхом проведення міжнародних судових процесів. Реальні кроки, які робить Україна, демонструють, що досягнення цієї мети можливе різними способами. Першим і найочевиднішим кроком, звичайно, вбачається звернення до МКС. Цей постійно діючий судовий орган уже довів свою ефективність, розглядаючи справи між різними державами, зокрема й у справах про звинувачення у воєнних злочинах. Слід відзначити, що Україна вже неодноразово зверталася до МКС (ще у 2014 і 2015 рр.), і саме з тих пір відбувається слідство щодо вчинення РФ злочинів проти

людяності в рамках російсько-українського конфлікту [2; 3]. Від початку повномасштабної агресії у лютому 2022 року діяльність МКС значно поживалася: вивчається питання та проводиться слідство за звинуваченням РФ у вчиненні геноциду та інших воєнних злочинів, що належать до юрисдикції МКС, приймаються заяви від потерпілих, відбувається збір доказів тощо. Прокурор МКС Карім Хан декілька разів відвідував Україну та на засіданні Ради Безпеки ООН констатував, що в суду є достатньо доказів щодо цієї справи [4].

Попри величезну підтримку інших держав та апарату МКС, перспективи розгляду справи України проти РФ на поточний момент у цьому суді є доволі туманними. Найбільшою проблемою тут постає те, що Україна досі не ратифікувала Римський статут 1998 року, на підставі якого працює МКС. І ратифікувати його зараз не видається можливим, адже це потребує внесення змін до Конституції України [5], яке не можливе під час воєнного стану (ст. 158 Конституції). Також засідання суду не можуть відбуватися заочно, отже, постає питання про доставку обвинувачених до суду, що ймовірно тільки за радикальних змін у правлінні РФ. З іншого боку, справа проти Путіна та Львової-Белової усім спеціалістам здається безспірною, адже фігуранти самі декілька разів публічно визнали свою участь у депортаціях дітей, у яких їх обвинувачують [1], що, відповідно до статті 6 Римського статуту, є ознакою злочину геноциду [6, ст. 6]. Перспективним для розслідування МКС є злочин агресії РФ проти України. Хоча й тут, попри визнання основним суб'єктом агресії самої держави, лава підсудних має бути віддана її керівництву, що віддавала прямі накази ведення агресивної війни [7, с. 196], а відповідно постає питання про видачу В. Путіна та інших відповідальних осіб.

Крім досягнення етичних і психологічних цілей покарання воєнних злочинців, важливим для України та її союзників є призначення репарацій за завдану шкоду, але тут компетенція та механізми МКС теж викликають багато запитань. Відповідно до статей 75 і 79 Римського статуту МКС може призначити відшкодування [6, ст. 75, 79], що призначається потерпілим особам (і членам їхніх сімей) з майна обвинувачених. Для цього після арешту обвинувачених із їхніх статків формується спеціальний Цільовий фонд. З огляду на надзвичайну публічність і впливовість осіб, які можуть зайняти місця на лаві підсудних, і наявність у них величезних можливостей приховування майна, треба бути готовим, що розмір Цільового фонду для виплати компенсацій може виявитися мізерним. Не є таємницею, що українська влада та громадськість розраховують на численні зарештовані ресурси РФ, її установ, підсанкційних юридичних і фізичних осіб для компенсацій не тільки завданої шкоди, а й витрат, що понесені на ведення бойових дій, підтримку економіки, компенсаційні та відновлювані платежі тощо. Однак чи зможемо ми звернути стягнення на ці кошти, використовуючи виключно механізми МКС, і якщо зможемо, то скільки часу на це знадобиться?

Навряд чи зможе розв'язати ці проблеми й використання потужностей іншої аналогічної структури – Міжнародного суду ООН, хоча, завдяки зусиллям наших талановитих юристів і дипломатів, певні успіхи тут існують [3].

Саме тому перспективним здається створення паралельної структури – Спеціального трибуналу *ad hoc*, установчими документами якого можна передбачити розв'язання тих питань та в такій формі, яка є найбільш цікава як для України, так і для її союзників. На цей момент щодо створення Спеціального трибуналу відбулася низка заходів і рішень, частина з яких мають скоріше декларативний зміст, а частина – відбувається за офіційними процедурами. Так, до першої частини можна віднести проголошення 04.03.2022 Декларації про створення Спеціального трибуналу зі злочину агресії проти України, підписаної міністром закордонних справ України Д. Кулебою та провідними світовими юристами, науковцями й політиками [8]. Протягом 2022–2023 років відбулася низка заяв політиків і суспільно-політичних інфлюенсерів на підтримку цієї декларації [9; 10], що значно популяризувало її у світі.

Серед офіційних процедур основними є прийняття низки актів Верховної Ради України, зокрема, Звернення ВР України до ООН, Європейського Парламенту, ПАРЕ, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів іноземних держав стосовно створення Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України 7.10.2022 [11]; Заяви ВР України про необхідність забезпечення відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів за міжнародним правом на території України 20.03.2023 [12]. Важливими кроками також стали прийняття резолюції Європарламенту

19.01.2023 [13], резолюції ПАРС 26.01.2023 [14], резолюцій і звітів ОБСЄ [15]. На цей час уже понад 30 держав виявили згоду взяти участь у роботі майбутнього трибуналу. Ініціативна група представників держав-учасниць регулярно збирається для визначення та встановлення правової бази трибуналу, його юрисдикції тощо.

Принциповими позиціями, виходячи із офіційних актів і коментарів учасників ініціативної групи про створення трибуналу, вимальовуються такі:

1. Основними обвинуваченими на майбутньому трибуналі будуть не тільки президент РФ В. Путін, а й беззмінний президент Білорусі О. Лукашенко. Останній буде звинувачений як співучасник, що виконував роль пособника, надаючи армії РФ плацдарм на території Білорусі та виправдовуючи агресію РФ проти України.

2. Остаточна легалізація створення трибуналу відбудеться через процедури ГА ООН, зокрема укладенням Спеціального договору між ООН та Україною, адже вже існуюча практика створення подібного трибуналу через Раду Безпеки ООН (на прикладі трибуналу Сьєрра-Леоне), на думку експертів, не спрацює через вето РФ [16].

3. Першочерговим злочином, у вчиненні якого будуть звинувачені підсудні, буде злочин агресії. Щодо визначення цього злочину вже сьогодні спостерігається зміна позиції потенційних учасників трибуналу. Так, у Зверненні ВР України від 07.10.2022 поняття «агресії» пропонувалося тлумачити відповідно до статті 8 bis Римського статуту [11]. Ця стаття визначає злочин агресії через дії конкретної відповідальної особи, «...яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними...» [6, ст. 8 bis], тобто акцент ставиться на конкретних фізичних осіб, що є характерним для юрисдикції МКС. То вже 20.03.2023 Заява ВР України пропонує при визначенні «агресії» ґрунтуватися на Резолюції ГА ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року «Визначення агресії», яка визначає агресію як застосування сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави чи іншим чином, несумісним зі Статутом ООН [12]. Тобто ми спостерігаємо перенесення акценту на дії однієї держави проти іншої. По суті, йдеться про популяризацію тези колективної відповідальності усієї РФ за розв'язання війни проти України, взагалі-то нетипову для кримінального права та доволі дискусійну для міжнародного кримінального права [17; 18]. Таке зміщення акцентів, як убачається, може відкрити перспективи для організації не передбаченого МКС заочного обвинувачення, меншою мірою для деяких політичних діячів РФ і Білорусі, якщо буде доведено наявність їх прямих наказів щодо вчинення дій *corpus delicti*, перелічених у Заяві ВР України від 20.03.2023 [12].

4. Також зазначений підхід може сприяти розв'язанню питання компенсацій із арештованого майна та рахунків державних компаній, юридичних і фізичних осіб РФ. За приблизними оцінками на сьогодні заарештовано активів на суму близько 300 млрд доларів, коли надана Україні допомога її союзниками сягає 80 млрд доларів, а завдана фактична шкода – понад 500 млрд доларів.

5. Створення спеціального трибуналу відкриє більше можливостей для участі у процесі проти РФ держав, які не ратифікували Римський статут.

Висновки. Україна намагається максимально використати можливості міжнародного права та міжнародних організацій для покарання РФ за вчинення міжнародно-правових злочинів. Постійні судові органи – МКС і Міжнародний суд ООН з низки причин не можуть у повному обсязі задовольнити ці потреби. Тому паралельно із підготовкою до розгляду справ у цих структурах відбувається створення Спеціального трибуналу *ad hoc*. На поточний момент уже прийнята низка заяв, декларацій і резолюцій як від офіційних осіб та організацій, так і від політичних, юридичних і суспільних інфлюенсерів, що дають можливість прогнозувати основні положення створення та діяльності майбутнього трибуналу. Статут цього трибуналу зможе закрити лакуни юрисдикції МКС, зокрема, з питань визначення суб'єктів злочину, відшкодування шкоди та інших.

Список використаних джерел

1. Драбук І. Ордер для Путіна: що важливо знати про МКС і до чого тут экс-президент Судану. *Українформ*. 21.03.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3685340-order-dla-putina-so-vazlivo-znati-pro-mks-i-do-cogo-tut-eksprezident-sudanu.html>

2. Славко А. С. Окремі питання юрисдикції міжнародного кримінального суду. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1. С. 77–81.
3. Гнатівський М. М. Судовий фронт збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією. *Право України*. 2020. № 12. С. 74–85.
4. Redouble efforts to end ‘senseless’ war in Ukraine, UN chief tells Foreign Ministers. *United Nations News*. 22/09/2022. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/09/1127511>
5. Гнатівський М. М. Україна та Міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект. *Вокс Україна*. 12/01/2016. URL: <https://voxukraine.org/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua>
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду. 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. Сірант М. Міжнародний кримінальний суд як головний орган із протидії агресії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 889, випуск 17. С. 192–197.
8. Statement calling for the creation of a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine. 04.03.2022. URL: https://www.eurointegration.com.ua/files/a/aad78ad-combined-statement-and-declaration-1-.pdf?fbclid=IwAR0SicvFy3L9aRpVORIm7lmX_coA5UOSwVGSiqUUbOqVUtT9_IXGhPYECOE
9. Statement by President von der Leyen on the establishment of the International Centre for the Prosecution of Crimes of Aggression against Ukraine. 04/03/2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_1363.
10. Joint statement on the need to prosecute Russia’s international crimes in Ukraine. URL: <https://www.ft.dk/samling/2022/almdel/UPN/bilag/20/2653156/index.htm>
11. Звернення Верховної Ради України до ООН, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів іноземних держав стосовно створення Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України 7.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20#Text>
12. Заява Верховної Ради України про необхідність забезпечення відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів за міжнародним правом на території України 20.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-20#Text>
13. Ukraine war: MEPs push for special tribunal to punish Russian crimes. Press release. European Parliament News. 19.01.2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230113IPR66653/ukraine-war-meps-push-for-special-tribunal-to-punish-russian-crimes>
14. Legal and human rights aspects of the Russian Federation’s aggression against Ukraine. PACE. 26.01.2023. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31620>
15. With ongoing war in Ukraine, parliamentarians adopt Birmingham Declaration with recommendations to build peace and security in the OSCE area. OSCE. URL: <https://www.osce.org/parliamentary-assembly/5221454>; URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/522616.pdf>
16. Corell H. Спеціальний трибунал для України щодо злочину агресії – роль Генеральної Асамблеї ООН. 14.02.2023. URL: <https://www.justsecurity.org/85131/special-tribunal-ukraine-crime-of-aggression-role-of-un-ua/>
17. Антонович М. М. Індивідуальна та колективна відповідальність за злочини проти людства згідно з міжнародним правом. *Наукові записки НАУКМА*. 1999. Т. 9 (2): Спеціальний випуск. С. 233–234.
18. Маловацький О. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні неправомірні акти: актуальні теоретико-доктринальні підходи до визначення та розуміння. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 4. С. 25–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_4_6.

References

1. Drabok I. Order dlia Putina: shcho vazhlyvo znaty pro MKS i do choho tut eks-prezydent Sudanu. *Ukrinform*. 21.03.2023 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3685340-order-dla-putina-so-vazlivo-znati-promks-i-do-cogo-tut-eksprezident-sudanu.html>
2. Slavko A. S. Okremi pytannia yurysdyktsii mizhnarodnoho kryminalnoho sudu. *Pravovyi visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy*. 2014. № 1. С. 77–81.
3. Hnatovskiy M. M. Sudovyi front zbroinoho konfliktu mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu. *Pravo Ukrainy*. 2020. № 12. С. 74–85.
4. Redouble efforts to end ‘senseless’ war in Ukraine, UN chief tells Foreign Ministers. *United Nations News*. 22/09/2022 URL: <https://news.un.org/en/story/2022/09/1127511>

5. Hnatovskyi M. M. Ukraina ta Mizhnarodnyi kryminalnyi sud: konstytutsiyni aspekt. *Voks Ukraina*. 12/01/2016. URL: <https://voxukraine.org/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua>
6. Rymyskyi statut Mizhnarodnoho Kryminalnoho sudu. 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. Sirant M. Mizhnarodnyi kryminalnyi sud yak holovnyi orhan iz protydyi ahresii. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha"*. Seriia: Yurydychni nauky. 2018. № 889, випуск 17. С. 192–197.
8. Statement calling for the creation of a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine. 04.03.2022 URL: https://www.eurointegration.com.ua/files/a/a/aad78ad-combined-statement-and-declaration-1-.pdf?fbclid=IwAR0SicvFy3L9aRpVORIm7lmX_coA5UOSwVGSiqUUbOqVUtT9_IXGhPYECOE
9. Statement by President von der Leyen on the establishment of the International Centre for the Prosecution of Crimes of Aggression against Ukraine 04/03/2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_1363.
10. Joint statement on the need to prosecute Russia's international crimes in Ukraine. URL: <https://www.ft.dk/samling/2022/almdel/UPN/bilag/20/2653156/index.htm>
11. Zvernennia Verkhovnoi Rady Ukrainy do OON, Yevropeiskoho Parlamentu, Parlamentskoi Asamblei Rady Yevropy, Parlamentskoi Asamblei NATO, Parlamentskoi Asamblei OBSiE, Parlamentskoi Asamblei HUAM, natsionalnykh parlamentiv inozemnykh derzhav stosovno stvorennia Spetsialnoho mizhnarodnoho trybunalu shchodo zlochyну ahresii proty Ukrainy 7.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20#Text>
12. Zaiava Verkhovnoi Rady Ukrainy pro neobkhidnist zabezpechennia vidpovidalnosti osib, vynykh u vchynenni naitiazhchykh zlochyнуv za mizhnarodnym pravom na terytorii Ukrainy 20.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-20#Text>
13. Ukraine war: MEPs push for special tribunal to punish Russian crimes. Press release. European Parliament News. 19.01.2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230113IPR66653/ukraine-war-meps-push-for-special-tribunal-to-punish-russian-crimes>
14. Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine. PACE. 26.01.2023. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31620>
15. With ongoing war in Ukraine, parliamentarians adopt Birmingham Declaration with recommendations to build peace and security in the OSCE area. OSCE. URL: <https://www.osce.org/parliamentary-assembly/522145> URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/522616.pdf>
16. Corell H. Spetsialnyi trybunal dlia Ukrainy shchodo zlochyну ahresii – rol Heneralnoi Asamblei OON. 14.02.2023 URL: <https://www.justsecurity.org/85131/special-tribunal-ukraine-crime-of-aggression-role-of-un-ua/>
17. Antonovych M. M. Indyvidualna ta kolektyvna vidpovidalnist za zlochyны proty liudstva zghidno z mizhnarodnym pravom. *Naukovi zapysky NaUKMA*. 1999. T. 9 (2): Spetsialnyi vypusk. С. 233–234.
18. Malovatskyi O. Mizhnarodno-pravova vidpovidalnist derzhavy za mizhnarodni nepravomirni akty: aktualni teoretyko-doktrynalni pidkhody do vyznachennia ta rozuminnia. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 4. С. 25– 46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_4_6.

Цвєткова Ю. В. Спеціальний трибунал зі злочину агресії проти України: мета і перспективи створення

У статті аналізуються причини створення Спеціального трибуналу зі злочину агресії проти України, порівнюючи юрисдикцію Міжнародного кримінального суду та інтереси України щодо покарання РФ та її лідерів. Встановлюється, що юрисдикційні та процедурні можливості Міжнародного кримінального суду тільки частково задовольняють потреби України, а отже, для врегулювання цих лакун є необхідність створення трибуналу ad hoc. На цей час створення Спеціального трибуналу підтримано не тільки Верховною Радою України, а й численними міжнародними організаціями та парламентами окремих держав. На підставі існуючих попередніх заяв учасників ініціативної групи, соціально-політичних інфлюенсерів, експертів і науковців прогнозується, що трибунал буде організований через Генеральну Асамблею ООН, у тексті його статуту вирішуватимуться питання компенсаційних платежів Україні та її союзникам із заарештованих активів державних компаній, підсанкційних юридичних та фізичних осіб РФ тощо.

Ключові слова: Спеціальний трибунал зі злочину агресії проти України, Міжнародний кримінальний суд, злочин агресії, воєнні злочини.

Tsvietkova Y. V. Special tribunal for the crime of aggression against Ukraine: goals and prospects of creation

The article analyzes the reasons for the creation of the Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine, comparing the jurisdiction of the International Criminal Court and Ukraine's interests in punishing the Russian Federation and its leaders. For the purposes of our research the methods of textual analysis, comparison, data synthesis, formal-legal method and forecasting method were used. Ukraine is trying to make the maximum use of the possibilities of international law and international organizations to punish the Russian Federation for committing the crimes against international law and humanity. It is established that the jurisdictional and procedural capabilities of the International Criminal Court only partially satisfy the needs of Ukraine. Ukraine has not ratified the Rome Statute - the main document of the International Criminal Court; and cannot ratify it during the declared martial law. Similarly, the Russian Federation itself and some allies of Ukraine are not parties to the Rome Statute. Therefore, to resolve these gaps, there is a need to create an ad hoc Special tribunal for the crime of aggression against Ukraine.

At the moment, the creation of the Special Tribunal is supported not only by the Verkhovna Rada of Ukraine, but also by the numerous international organizations and the parliaments of the different states: the UN, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the Parliamentary Assembly of the NATO countries, OSCE, political, legal and social influencers, etc. The statute of the Special tribunal will be able to close the existing jurisdictional loopholes of the International Criminal Court, in particular in matters of determining the subjects of the crime, compensation for damage, and others. Based on the existing preliminary statements of the participants of the initiative group, socio-political influencers, experts and scientists, conclusion can be made that the Special tribunal will be organized through the UN General Assembly, the text of its charter will be addressing the issue of compensation payments to Ukraine and its allies from the seized assets of the state companies and the sanctioned legal and natural persons of the Russian Federation. The prospects of the collective responsibility and the prospects of convicting individuals in absentia will also be important issues.

Key words: Special tribunal for the crime of aggression against Ukraine, International Criminal Court, crime of aggression, war crimes.

DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-171-176